

WOLE SOYINKA

Ogun Abibimañ, 1976

1976. március 3. Samora Machel, a mozambiki nép vezére bejelentett a világnak egy szimbolikus döntést, amely gyutacsot vetett déli Afrikában: a mozambiki nemzet háborút kezdeményezett a fehérek uralta Rhodéziával szemben.

Ha kevés afrikai tekinti is ezt elsőrendű fontosságúnak a rhodéziai anomália megoldásában, Samora Machel cselekedete mélyebben magától értetődő, mint egy, a végső cél felé mutató utolsó próba, a kontinens felszabadító küzdelmének summázata az embertelenség bástyája, a dél-afrikai apartheid ellen. Leginkább az emberek kollektív akaratának elemi erejű robbanását, elmentmondást nem tűrő megragadását és kinyilvánítását fejezi ki. *Az abibimañ* bennszülöttek már nem igénylik azt az ürességet: Meg fog-e történni még az én életemben? Megtörtént. A többi már történelem.

1976. április

I BEIKTATÁS

*Acél zsarolja ki az őserdőket,
a csend megfosztja trónjától a párbeszédet*

Az őserdők többé már nem zöldek: viharok
Támadják a pálmafát, a kócsagot és a csigát.
Csupaszon, fellobbanó zsarátnokká lett
Rejtett faiskola sötét szíve sugárzik szertesztét,
A földtömeg vonaglik végtől végig, megfürdetve
És beáztatva zord hangszíneibe.

A faágak összetörnek, földrengés
Lovagol végig az énekek hullámaira,
Szokatlan árvíz, a könnyörgések ereje.
Hogyan kanyarog majd, a folyó
A tavakban, a tengerekben, az óceánban
Ér véget. Árvizünk hordalékos ösvényein
Életre támadnak a kiszikkadt magok:

Esők
Tisztítják meg a véres leveleket.

A fegyverek nyele megfosztja trónjától
Az ősi buja birodalmat, a szolgálkú rónákat.
Valóságosabb gyorsaság, mint a béke szentélye,
prédikálja a fákat, a szavakat és a gyapjút
a kos káprázatában – a kés
Jól simogat, az áldozat elmekegi
Elégedettségének végső rendelkezését.

Könnyűek, mint az elszáradt levelek: száraikat
Kizárjuk a hulladékból, lefedjük a természet
Útvonalainak zöld reményeit. Ösvényeik zöldőbbek,
Ők azok, akik megerősszakolták a régi tárolókat
Acélsínekkel
És vaskeretekkel, elhúzva
Dél felé az Ő nyomdokán Veldbe és Cape-be
Összegyülekezésünk órájára.

Vad igazság, kőkemény eseménynek is
El kell engednie a napot, ha a sötétség
Kell nekünk segítségnek. Egy vad emlék,
Mit hamvak fátylaiban kutatsz,
Kis alagutakat fúr az évek folyamán.
Mártírok csapata robban bele jelenünkbe –
Seregelnek, az élők mellett.

A föld
Szokatlan hangsúlyokkal gyűrűzik
Az idő
Kényszerű menetben borzong
Ogun
A csend igézetében, míg feladatát el nem végzi,
hajtja azt a kovácsot.
A rozsda és a csend kitölti
Ogun tanyája nádfedelét. Elhanyagolt sarkaiban –
kiszáradt föld hantjai, verejtékronyok, magok,
vetőmag jamnak kárba veszett forrása, halovány napsugár
gomolyag keresése, vezetékek, kötelek –
Elvesztett ültetési évszak. Söprés nélkül a faforgácsok
Szétszóródnak, a faragó munkája otthagya. Hallgasd.
Vasfába fagyott gesztus, a forma felfüggesztve.

A fejsze az ív pontján, mozdulatlan. A rozsdá
birtokolja a vágóélet és a kapát. De figyelj...

Harangjátékok a távolból. Egy ünnepi üllő
Harangzúgásba koszorúzva, ércnyelvével
Belehasít a fehér izzásba.
A Kovács alkarja felemelkedik.
És táncol...
Mintái nem a békét hirdetik.

Ki merné megfékezni ezt a regényes formát,
Ezt a félelmetes beszélgetést a dermedt ércről,
Melyet oly hosszú türelemmel lezártak, s most újra rászorít
Az áttelekült felemelkedésre? – Tanúvallomás –
Tűzoltást végző bábasszonyok, gyomorégés, lélekkiség.
Gyökéretből, állványból és fejhallgatóból – tanúvallomás –
Ki merne
A kalapács és az üllő közé lépni
Ebben a félelmetes kettéválásban?

Hatalmas az Idő, anyaméh gyümölcse zúdul,
A Ciklus folytatódott, a Kézműves keze szétnyílik
Birtokba venni a hegyeket és az őserdőket.
Az emberek érverése és szokásai.
Az újjáteremtés harangszaván imbolyog,
Az eredetre, az egységre emlékeztet, a növekedés,
Az akaratok egybenövésének tanúi –
Sem Isten, sem ember nem engedheti el magát!

Az énekes nyelve kilazult
A dobos hónalja megfeszül
Egy lírai versengés okán,
Ürügyként kitölti szerepét.
Most ez nyilvános ön-elismerés.
Meggyorsítja a jogcímet a trónra emelés eljövételére.
Oltárszolgá minden kézműves mesternek.
Remegések szétáradása feszes membránjából
Ünnepem őt:

Egy ok, amely végre eljut a megoldásig.
A jóslat egy másik jóslatnál ér véget, amíg
az óraüveget el nem nyelte saját zsémbes dereka,
és a pap bele nem merült

az égen a fekete lyukba.
Idő és tér semleges, a korok bezsúfolják
A síkságokat, és minden a jelenben létezik.

Az istenek szólhatnak istenekről.
A mi isteneink temetkezőhelyeitől megszorítva
Ogun indul, hogy ambróziát vegyen a pogány istenektől.
Túró és tenger-kék vénák bőréből
kikeverte, hogy megkövetelje az elme és a végtag istenítését,
amelynek botrányos bolygója Abibimañ –
Fekete adomány, miután a kozmosz előre kiokádta
meggyötört galaxisait?

Legyenek az istenek elégedettek az istenekkel.
Minden állítás megállja a helyét, ha tesztelik.
Nem beszélhetnek nekünk többet
A meg nem született, a nem örökhagyott jogokról,
Sem a jövő reményekről,
Jelenünk sürgős felhatalmazásairól.

Csend fogadalmunk mindenki számára megszenteli
A cselekvést, megtöri a gyenge varázslatot.
A fagy feloldódik a Párbeszéd illúziójában.
A boszorkányok pálcái széttörtek, vigasztalás
Szövőmunkásai a törött látnivalók
Kristályüvegében.
Oh, távoli államférfiak, tanácsnokok rövidesen
Szavak hernyógubóinak kelepcéjébe csálnak!
Oly fecsegésből ajándékot csinálni a duzzadt nyelveknek,
Amelyek összetörnek a csizmaszáron, és némaságuk
Vajon bizonyítja-e Párbeszéd iránti vágyukat?

Szankciók követték a Párbeszédet,
Időhúzások játéka.
És a Sharpeville-i mézárulás követte a Párbeszédet
És a Párbeszéd
Hátradólt, egy kutyuska kutya
Kitért a tüntetés lázas
Ugatása elől –
Mindig a kerítés túloldalán.
Sharpeville
Letisztította a fogait, és az

Nem bizonyult alvó kutyának,
Bár a kedves világ hagyta, hadd hazudjanak.

Ogun a mese, aki minden kutyának
Csóválja a farkát, és mindegyiknek megvan a napja.

A Párbeszéd elapadt a tiltakozások házatáján.
A szankciók
Az Érdekek csábító trükkjeinek és ikrének
A Célszerűség száraz szemű művészeteinek
estek áldozatul.
A diplomácia
Déli Zátonyokra futott...

A jogalapok a Bíróságon végzik. A remény
Elmenekült Fokföldről eltévedt – a Jó Remény.
Nem beszélünk többé elméről vagy kegyelemről,
a Fegyveres megtagadta a titkos bár régi tudást.
Verseny idején a szépség nem segíti a bajnokot.
Ellenállás idején az elefánt egymagában áll.
Vadászat idején az oroslán kegyelme szent.
Repülés idején a kócsag gúnyolja irigyeit.
A viták idején nem beszélünk Óvele
A hét útról. Ogun, aki jóváteheti a rosszat
Kiürítette a vértartályokat a mennyben
Mégis szomjúság tombolt – Olvasom
Az ő vad szépsége fekete szemöldöke alatt,
Olvadt bronz mélyén lángol,
Rögzült távolságokra helyezkedő szemei mögött –
És remeg!

II VISSZATEKINTÉS MENETELŐK SZÁMÁRA: SHAKA

Shaka!

Fekete színárnyalatok adnak helyet
Az acél torkának! A nyugtalan halottak
párbeszédet folytatnak a koponyák és a csontok között
És csengésüket a megerősített falakhoz helyezik –
Sigidi! Senki sem akart megistenült istenségeket,
Ezek, akik betegesen elégedettek a földdel és a fákkal,

Legelőkkal, tavakkal és drágakövekkel, bitorolják
Az emberként létezés akarását, becsmériük
Az eltolvajlott lakóterületek faji eredetét?

E megszentelésnek az akarása a miénk lesz,
Szent sírjaink, hogy legyenek, szükség esetén, ivóhelyekhez
Csiszolt combcsontok, amint Shaka, ébresztettek.
Meghatározza e létezést újból Ogun ölelésében,
És a világok találkoznak az alapító kiáltással –
Megismétlik a visszatelepülés aktusában – *Sigidi!*

Rògbòdìyàn! Rògbòdìyàn!
Ògún re lé e Shákà
Rògbòdìyàn!
Ògún gbo wọ ọ Shákà
Ó di rògbòdìyàn!

Noliwe álmai elveszvéen, én, Shaka, rettegek,
Hogy a viharban elvesznek az elefántbikák
A hang, amely szétzuhan örületes pánikjukban,
És remegő térdükre löki le őket.
Trombiták zengtek a tiszteletére, én, Shaka,
Elsüllyedve az Ó fátyol-finom emlékeibe,
neve az volt: Breeze-az-lehúti-Bayete-vérét.

Úgy éreztem, a homok eső mint idegvezeték végződik
Szórtelen fejemen, és ismertem e léptet
az erdős sziklahegyekből, az idanre-i szakadozott ködökből
A kemencék szíve, a lüktető érc,
Az üllők csapása, félelmetes átmeneti rítusok
Szüret szezonon belül és kívül, remete láb
Illatosítva a földön és valamennyi Abibimañ trágyájában –
A rettegés oly formája, amelynek csendje keretezi a félelmetes
eredetű cselekedetet – Úgy érzem, és tudom, a te lépted
Mint az enyém.

Rògbòdìyàn! Rògbòdìyàn!
Ògún re lé e Shákà
Rògbòdìyàn!
Ògún gbo wọ ọ Shákà
Ó di rògbòdìyàn!

A kifehéritett agyarak boltíveinek boltíveiből,
melynek szellemei lüktetnek, bele a szeles éjszakákba,
én a néma társas létezés nyugalalmát keresem. Igen,
Messze nehezebb, mint ahogy királyi gulyák ezeken a tereken
rám zúdították léptük terhét békémre, nyersen és szenvedélyesen,
mivelhogy senki sem sóvárog azért, hogy megmentsen
engem. Amikor a csapos gyökerek az évek során összekapcsolódnak
egybehalmozva a túlságosan szétterült földtömeget,
még akkor is, ha én könnyen
rá tudok támaszkodni, az elme eredményt hozhat
a föld súlya alatt, miközben megsemmisül
gyökereinknek ezen az áttörésén.

– Sigidi! Sigidi!
Sigidi Baba! Bayete!

Még más idők emlékei borzolták idegeimet –
Sigidi! Szandálom taposott a szavannán
Simán mint a bika kihajló bőre.
Ahol megálltam, Ogun, a fűnyíró elvörösödött.
Az *impi*-m lerágta a tövisbokrok tarlóit
Nem hagyott semmit, hogy később az esők beszivárognak.

– Sigidi! Sigidi!
Sigidi Baba! Bayete!

Történeteink találkoznak, az erdők egyesülnek
a szavannával. Hagyjuk inni a sziklahegyet oroszlánnal
a vízgödreimnél. Ő testvér szellem,
haldokló szavaim visszhangokat keltenek-e hegyeidben,
amikor a rokonok széles pengékkel illették
Shaka vállát? *Jöttek a fehérek,*
és megragadták a trónomat, de ők nem fognak
Sohasem uralkodni ezen a földön.

Rògbòdìyàn! Rògbòdìyàn!
Bayete Baba / Bayete

A természet nem illik össze
a fekete katonahangyával, mégis természetek rontották le
kraaljaink házainak őrhelyeit, még akkor is,
amikor üdvözlöttük az idegent. Az én feladatomban!
Az én feladatomban! Oh, az akaratnak messze túl kell lépnie

Kardokon és inakon, emberi stresszen és hűségeken.
Az én feladatom! Az én elragadtatásom! Aztán a képzelgések,
sáskák pora szórta tele az éjszakákat
Egy látomás zuhogott végig a véráramokban...

Bayete Baba / Bayete

Felébredtem, legyek feketére mart sziluett
Míg a halálba rajzanak, sötétségemből
táplálkoznak. Oh, büszkeségem az emberekben! Gyengességük
Volt a nemzet, amelyet építeném, a földet
Sóvárogtam, a faj álmai, melyek felém intettek
a Sors Hegyének Öldöklés Völgyéből.

Shaka! Shaka!
Bayete Baba / Bayete

Békémre taposol, homokot zuhanyozva
Az elefántcsont gerendák között.
Megértették-e? Tanultak-e belőle?
Megtisztította-e a történelem céljainkat
Mzilikazin túl, Soshanganin túl, Lobengulán túl,
mindegyikük előtt – hazafiak és árulók – előtt
Shaka, az amazuluk anyaméhe.

Shaka! Shaka!
Bayete Baba / Bayete

A feladatnak teljesülnie kell. Létezésünk forrása
Meg kell, hogy tisztuljon a természetek köpetétől
Magányosan törekszem saját kiteljesedésemre.
Lehet, hogy egyszerű vagyok? A penge ugyan igaznak bizonyult
az árulás ösvényein – bizalmam visszavonom –
ez az üszkösödés terjed, nem Shaka szívén keresztül,
de az ágyékában. A megfonnyadt örökség még mindig kísérti
az amazuluk leszármazottait, üres héjak
féregtől mentesek, a robbantás csírája helyett.

Bayete Baba / Bayete

Vedd vissza magjaimat. Állítsd helyre férfiasságomat.
Kiáltozásukat a halottak házában trombitálják.
A kép ebből az első hiányosságból rajzik elő,

Élők elbitorolták, elrabolták Shaka nemzeti büszkesége
létezését. Ó, Csöndes valaki, csap-gyökereim
várják, hogy a töltésed támpillérré
magasodjék. Állítsd helyre a magjaimat. Vedd vissza
Egy alapító király férfiasságát.

Rògbòdiyàn! Rògbòdiyàn!
Ògún re lé e Shákà
Rògbòdiyàn!
Ògún gbo wọ ọ Shákà
Ó di rògbòdiyàn!

Ha az ember nem tudja, melyik isten meri állítani, hogy tökéletes?
Azok az istenek, akik büntudatot éreznek, követelik az ember
megbocsátását – egy alapító király nem merészel többet.
A rémálmom, még nappal, a nap összeomlása volt
Amikor az ember ítéletet szolgáltat isten vagy ember
felett. Shaka volt az összes *férfi*. Lehetett,
Az amazuluk legjobbjaként. Shaka ember is volt.
Igen egy vezér, a tökéletlen isten mellett –
Ha Shaka lennék, kevesebbet kérnének tőlem? –
De mégis egy ember, elképzeltem, a mellkasa megemelkedett.
Az akarat, mely hatalomra segítette a hódító agancsait –
Elég volt. A szokások meghalnak. És az idő súlyosan
Ránehezedik a természetes által szétzúzott földekre.
Jóval gyorsabb dührohamom leszarmazott rokonom
vértócsáiba belerohadt lábam okán,
még igényem van a szandálra, amit viseltem.
A távolság növeli az egymás-nem-ismerést, az Abibimañok
messze szétterjedő földjeiről vendégül látott társaságod kereshet
egy vezért az amazuluk szívében és magához ölelhet
Egy viperát. Vigyázz tehát rájuk. A vipera nem ismer
rokonságot. A vérkötelék, ami hozzáfűz, engedi ezt.
Vigyázz mindre, óvakodj a skorpiótól a nádtető alatt –
Ravaszága nem ismeri a szégyent.
Jegyezd meg a halálra jutott kereskedőt
A hiéna bűzét, a dögökben forgolódót.
Farkasétvágyú hírnév – Shaka ábrázatáról álmodik.
Kedvesség ismeri a kedvességet, de csak, ahogy az ép ember
ismeri a gennyével teli ujját, a sajátját. Amit tettem
Az Shaka volt, de nem mindig volt Shaka én magam.
A vér démonjai mellett Shaka learatta
Az emberiség nagy szüretjeit, amikor az idő

Bizonytalanul ingadozott, és az értelem átköltözött
Egy másik helyre. Már Shaka, király és tábornok
Csatákat vívott, ritka technikákat talált fel, önmagán
Túllépő látomásokban festette meg a férfiak látványát.
Törzsek szilánkjaiból és bandita erkölcsökből
Az emberek városát a közjó szintjére emelte.
Ez utóbbi, ez a Shaka én vagyok, vágyva kiszabadulni
a maszokból, a koponyaüregekbe foglalt repedt tükrökből
panga-val egy vigyorért. Megfékezi a földet
gúny-hősiességgel, hulladékot hajigálva a hangyabolyokra:
A világot arra hívják, hogy éljenezzék meg a mester stratégá
Bohóckodását, aki úgy véli,
Valamely földhalom Déllel szemben az élet bitorlóinak
Erődítése, megtámadja és lerombolja azt oly fegyverekkel,
amelyeket az istenek már rég elrejtettek az emberek elől.
Több könny mint nevetés az ősi termekben!
Az amazuk földjén az emberek gyermekek lettek
Az uralkodó udvari bolondját fordítja a világ felé.
Más épít és mások hódítanak, a sakált
Nevetése vezérré avatja, sokan így értelmezik.
Amikor a tők üres, a csapja hátrafelé
csavarodik, önként bevallva a részegséget.

Bayete Baba / Bayete

Tudom – ki jobban mint én? – az udvaroncok
Kereskedése talpnyalással gyarapodik, mégis kérdezem –
Milyen nyelvek ezek, amelyek idióta mesékkal
Szennyeznek a győzelmet? Mely ravasz anyák maszatolják el
A mérgező csalánt *kapok* fával,
hogy megszabaduljanak a szertemázkáló parazitáktól?
Csinálsz majd egy tökfejet, felfuvalkodott vérszopót, egy oroszánt is,
hogy mélyen beleáshass a fenséges sörénybe?
Shaka nemzeteket épített, az lét új értelmét kovácsolta
De lásd, mint süllyed le az otthon az éjszaka gödréből,
Hogy Shaka árnyékában aludjék –
Egy rohadt hiéna, amint ott ólálkodik
Kivégzéskor az elítélt fölött, gőgösen leszakítva a testet
Az áldozatok közül kötelékeiből?

Bayete Baba...

Beszélgj a teendőmről. A látomásomról. Az én emberi városomról.
Őrizkedj az élet-bitorlóktól, akik az amazuluk élő formáiból
Lenyúzott bőrökbe bújtak bele.
Őrizkedj a vigyori fogú udvari bolond maszktól,
melyet rozsdás *panga*-val faragtak. Én megmondtam.

Gondoltam, néhányan gyökeret eresztettek, tüzet is gyújtottak,
Megtagadták a nevet, bitorolták a létezést –
Ezek azok az oszlopok, amelyek
Viselik a föld súlyát, kibányászva a jólétet, hogy a kapzsiság parazsa
Ragyogjon az idegenek szemében.
Hogy megtámogassa hitehagyott rokonok hatalmi vágyát.
Fossziliákból fakad e világnak
Szégyenletes elmozdulása, a föld összeomlása.
A gerincük megegyezik egy új létező világegyetem
Tengelyével, a bukott galaxisok helyett
– mondd, hogy a halottak nem halottak! Örökösei
A feladat eredményének, jövőendő világ
Amelynek homlokát az istenek és az ősök adják
Erősítik a mi hatalmunkat – BAYETE!

Rògbòdìyàn! Rògbòdìyàn!
Ògún re lé e Shákà
Rògbòdìyàn!
Ògún gbo wọ ọ Shákà
Ó di rògbòdìyàn!

III SIGIDI

Sigidi! És közelebből, szünet, remény
Pecsételés előtt a visszatáncolás ellen – *mfekane!*
Mert ki fogja kimondani azokról a folyamatokról, amelyek
Megfosztják az évezredek fákat nagyságuktól, a leleményeket
szétsugárzásuktól, hogy megsokszorozzák az alkotó emberi tenyeret.
– Kinek a dala állítja – ez háború a vágyakért
Vagy a szerelemért, vagy a nyugalomért, vagy a sóvárgásért?

Nem szabad megbetegedve együtt élni azzal a világgal,
Amelynek retorikája a láthatatlan erőszak,
De erőszakolja azon állítások tisztaságát, melyek
Bennünk laknak, a létezésünkben, és kívül a világ

Ismeretében, megmaradt por, ez volt
Johannesburg, és kőtörmelék, Pretoria –
A fegyvereknek, melyek ezúttal az igazságosság
félelmetes öleléséig terjedtek, ne hagyj szünetet a szeretetben.

Prédikáljon, akinek kell. Én figyelem és tudomásul veszem.
Oh, békés dallamok rémképe, a fülem át van fúrva
És meggyűrűzve csalással és üres frázisokkal. Ogun
Az a fekete koldus, akivel találkoztál, akinek a tálát
Csendben felemelték, majd leeresztették
Szégyenben és ürességben.

Az óra most a teljes érvényesítést sürgeti
Megnevezem Őt – Uzsorás mindenki számára, könyörtelen
A tolvaj kamarákban, az Érték rögzítve,
Visszahíváson túl, ingadozásokon túl.
Megnevezem Őt –
A jóvátételek papja.

És mondd nekem, te, akinek emberi szívében
Megtelepszik a félelem, ez az árnyék
Apokalipszisbe keretezve, mondd, békés szeretet
Ha a szeretet túléli az ostorcsapást, a megvetést.
A néma sikolyok a vérrel megvilágított utcákon.
Mondd, ha a szeretet tovább tart, mint az írás a falon,
A Halál saját falazata rejtett zárkáiban
Mondd, ha a szeretet túléli a póráz végét,
Amelynek súlya, amelynek meséje
még egy arctalanság, durván lesüllyesztve,
Személytelenül megszámozva egy rovátkolt táblán.

A szeretet túl fogja élni a sírfeliratot –
Egy másik kaffir eltűnt, megmenti nekünk a robotot?
A szeretet megelőzheti az elfáradt lövedéket
Hogy birtokba vegye a fekete kétségbeesés szívét?
Emlékezz Sharpeville-re – ne mint egyetlen óra
Aberrációira, hanem évekre és generációkra.

Ha aztán azt állítjuk – a költőnek most nyelve van
az ünnepléshez, ha a táncosok
az ágak fölé szárnyalnak és furcsa dallammal
útnak indítanak egy nyugodt világot – A bosszú
nem az isten, akit ünneplünk, se nem gyűlölet.

Se nem vakság azért a veszteségért, amely követi
az Ő nyomdokát.

Sem a történelem nem ismerésével való keserves leszámolás
az ártatlanok tekintetében. A mi dalaink a végtelen kétségbeesés
elmúlását visszhangozzák, az akaratunkban született áldozatok végét,
nem pedig a gyengeséget magasztaljuk.

Mi a mi évezredes fáink oly készsége ártatlanságának
a végét ünnepeljük.

A krokodil könnyei meghazudtolták a bőrét –
Emlékezz erre. És emlékezz a spanyol Guernicára,
Emlékezz az álmokra, amelyek megsemmisülnek, eszményekre
melyek korunk medencéiben felszínre jutnak –
az elhajtott magzatokra – emlékezz erre. És emlékezz
Lidicére – aztán Sharpeville-re is. Emlékezz,

amikor, biztonságban elhatárolódva, a jámbor bírálóat
trónusán ülve a próféta hangja vesz birtokba téged –
teljes anarchia zúdult a világra satöbbi
Emlékezz rá, a félelmetes szépségre a születés ajtajában.

A munka szent – íme bábáink a sötétlő
Borral és a közösség fekete papírpecsétjeivel.
Szolgálni a történelmet, kiszolgáltatni a szöveg
Hiányzó fejezetét. Hagyd az élő gyászt
Későbbre. De ebben az órában,
Az ének keserves feladat a gyászoló nyelveknek
És a doboknak meg kell állniuk, amíg a kezek felemelkednek
hogy gyógyuljanak, és hogy újjáéledjenek;
Most itt van az ének órája, az eksztázis
Órája a táncos lábában. A dobos
Serkentő ütemezései erősítik a szívet.

A klánok tömeglenek hegyről hegyre,
Ahol Ogun áll, íme, egymillió hegyorom,
Sötét bronzok Abibimañ kemencéiben
Egy acélgyűrű a nap ellenében, egy láb
Dobbantása az ősi kiáltásnak – *Sigidi!*

Verseny idején a szépség nem segíti a bajnokot.
Ellenállás idején az elefánt egymagában áll.
Vadászat idején az oroszlán kegyelme szent.
Repülés idején a kócsag gúnyolja irigyeit.

A viták idején nem beszélünk Ővele
A hét útról. Ogun, aki jóváteheti a rosszat
Kiürítette a vértartályokat a mennyben,
Mégis szomjúság tombolt – Olvasom
Az ő vad szépsége fekete szemöldöke alatt,
Olvadt bronz mélyén lángol,
Rögzült távolságokra helyezkedő szemei mögött –
És remeg!

Most, mielőtt a szomorú terek újratermik a veszteséget,
Mielőtt a pajzsok összetörnének, hogy
Kivédjék a törést, most valóban szükség van
Éneke és lírára, és ünnepi ivótökökre,
Italáldozatokra, fohászzkodásra az Akarat
Átigazolásához!
Ogun felemelkedőben – most ünnepeljünk együtt!

BIERNACZKY SZILÁRD fordításai

Névmutató (Wole Soyinka)

Ogun = A háború és a kreativitás, a fémek, az utak istene, a jogok helyreállítója, felfedező – ő az, aki elől megy.

Abibimān = (kiejtik Abibimanként is) Az akanok közül. Fekete Nemzet; fekete népek földje; fekete világ, ami a fekete népek dolgára és ügyére vonatkozik.

Shaka = Az amazuluk királya, könnyedén Afrika legnevezetesebb nemzetépítőjének lenne tekinthető. Katonai és társadalomszervező géniusz, aki élete végéig szenvedett attól, amit mi ilyen távolból csak mániákus depresszióknak vélelmezhetünk. Ennek eredményeként a saját népe megsemmisült, ez a történet emlékeztet egy Ogun saját, férfiak közötti vezető szerepében bekövetkező hasonló vétségére. Korunk hivatásos apologétái megpróbálták kritikátlanul ugyanabba a vezetői kategóriába helyezni, mint Shakát, azt a gyilkos bábut, aki a közelmúltban hatolt be arra a területre, amelyet egykor a nagy Shaka taposott. A közelmúltban a Mbongwe-út mentén tapasztalt földrengések Shakát mintegy istenkáromlásként a sírjában egyszerűen felfordították, a rengések lerántották nyugvóhelyéről, a szakadék pedig arra vár, hogy elnyelje őt.

Sigidi = Shaka csatakiáltása. A lánzsa pengéjének éneke, amint szájába kapja: *Megezem!*

Idanre = Ogun legendás tartózkodási helye – egy sziklahegy Jorubaföldön.

Bayete = A Shakához intézett királyi üdvözlés.

Mzilikazi stb. = az amazuluk törzseinek királyai és vezérei

Panga = széles pengéjű bozótívágó kés (machtet)

Mfekane = összezúzás: totális háború

Impi = az amazulu harcosok

Rogbodiyan = Csata a csatában! // Ogun Shaka földjén vágat. // A csata elszabadult. // Ogun Shaka kezét rázza. // Mindenki a csatában.

Névmutató (a fordító kiegészítései)

Abibimañ = értelmezését lásd a *Fordító megjegyzései*-ben

loruba pantheon = Ogun mint az egyik legfőbb orisha mellett említenünk kell e nyugat-afrikai nagy nép teremtő fő istenét, amelynek három megtestesülése: Olorun, a legfőbb teremtő, Olodumare, az alsóbb egek uralkodója, Olofi, az Ég és Föld közötti összekötő isteni megnyilvánulás, – továbbá Orunmila, a bölcsesség, a jóslás, a sors és az előrelátás szelleme, és számos további férfi és női orisha (istenség), mint Erinlé, a gyógyulás és orvoslás, Esu, az utak, kezdetek, Ibeji, az ikrek, Obatala, az emberi test, a fény, a lelki tisztaság, az erkölcsi igazságosság, Shango, a mennydörgés és villámság férfi istensége, – Aje, a vagyon, Ayao, a levegő, Egungun-oya, a jóslás, Mawu, a nap és a hold jegyében teremtő, Qbà, Shango első felesége, a házasság, Olókun az afrikai leszármazottak, Oşun, a szeretet, az intimitás, a szépség, a gazdagság és a diplomácia, Oxosi, az erdő, az állatok, a gyógynövényes gyógyítás, Oya, a Niger folyó, a szél, villámlás, termékenység, tűz és varázslat, Yemoja, anya istennő, a nők és az Ogun folyó istensége, védőszentje, patrónusa

Cape (Town) = Fokváros, Dél-Afrikai Köztársaság és az egész kontinens legdélibb sarkában helyezkedik el

impi = nemcsak harcosok, de Shaka ezredeinek is a megnevezése (a zulu uralkodó egyik haditechnikai újítása, hogy ezredbe sorolta a harcképes huszonéveseket)

kaffir = az afrikansz és arab *kaffer* szóból, a déli afrikai bantu nguni népek (elsősorban zuluk és koszák) becsmérlő, mára rasszistának minősített megnevezése, jelentése kb. 'néger'

kapok fa = Afrika legmagasabb őshonos fafajtája (trópusi dísznövénynek számít mára)

Lobengula = Lobengula Khumalo (1845–1894) az északi ndebele (a történetírásban matebele) nép második és egyben utolsó királya volt (mindkét név jelentése: 'a hosszú pajzsok férfiai', utalva arra, hogy a ndebele harcosok zulu pajzsot és lándzsát használtak)

mfekane (mfecane) = szó szerint: összezúzás, történelmi értelmezésben annak a kaotikus és a bennszülött etnikai csoportok között zajló törzsi háborúk korszakának a megjelölése, amely az 1815 és 1840 közötti éveket jellemezte déli Afrikában. Összefüggött ez azzal, hogy Shaka zulu törzsi uralkodó kegyetlen háborúk során létrehozta az egyesített zulu katonai királyságot a Tugela és a Pongola folyó között. Ez pedig újabb, több irányú küzdelmet és népességmozgást eredményezett.

Mzilikazi = Mzilikazi Khumalo (kb. 1790 – 1868. szeptember 9.) eredetileg Shaka egy ezredese volt, de egy 1823-ban bekövetkezett vita nyomán fellázadt, és évek hosszú során különféle déli afrikai népcsoportokat maga mögé állítva megalapította az egyébként ugyancsak erőteljesen despotikus katonai Mthwakazi királyságot (kb. 1836), amely ma mint a Zimbabwe területén elhelyezkedő Matabeleland ismert.

Noliwe = Shakát saját apja elűzvé, mostohaapja, Dingiswayo táborában nevelkedett. A legendák szerint Dingiswayo lánya volt Noliwe, aki Shaka talán egyetlen szerelme lehetett, maga Dingiswayo ezt a kapcsolatot állítólag támogatta. A legendák szerint később Isanusi, a boszorkány javasolta Shakának, hogy ölje meg Noliwet, mert az akadályozza hatalmas kiteljesedését. A kutatók egy része kétségbe vonja egyébként Noliwe létezését.

Shaka = Shaka kaSenzangakhona a dél-afrikai bantu zuluk törzsi királya (kb. 1787–1828), a zulu nemzet megteremtője, aki kemény kézzel, véres csaták árán, rendkívüli kegyetlenséggel terelte egybe a szétszórt zulu törzsi csoportokat. Napjaink szakirodalmában a zulu Napoleon nevet is kiérdemelte. Ugyanakkor az afrikaiak számára egyfajta szimbólummá is emelkedett, az afrikai társadalmi erő, történelmi azonosságtudat emblematikus alakjának tekintik.

Soshangani = Soshangane kaZikode (kb. 1780 – kb. 1858), született Soshangane Nxumalo, a Gaza Birodalom alapítója és önmagát megkoronázó királya volt, aki hatalmának csúcán a mozambiki déli Limpopo folyótól az északi Zambezi folyóig terjedő területet uralta. Soshangane 1825-től 1858-ben bekövetkezett haláláig uralkodott a Gaza állam felett. Soshangane Manukosi néven is ismert volt

Sharpeville = A sharpeville-i mészárlás 1960. március 21-én történt a Dél-afrikai Köztársaságban, amikor a sharpeville-i rendőrök megölték 69 tüntető feketét. Március 21. ma munkaszüneti

nap az országban, amely tisztelgés az emberi jogok és a Sharpeville-ben meghalt demonstrálók előtt.

Veld = szubtrópusi erdei ökorégió, déli Afrikára (DAK, Lesotho, Szváziföld, Zimbabwe, Botswana) jellemző típus, amelyet a Természeti Világszövetség Bushveld-nek nevezett el, és amelyet az alacsony fűves, bozóttal és igen kevés fával borított síkság jellemez. Valójában fák csak néhány helyen találhatók, mivel a fagy, a tűz és a legelésző állatok ugyan a fű növekedését lehetővé teszik, de megakadályozzák a fák növekedését.

A fordító megjegyzései

Kritikusai e poéma megszületésétől számítják a jeles nigériai joruba alkotóművész, Wole Soyinka Afrika sorsával kapcsolatos költői aktivizálódását, előző két verseskötetét (*Idanre and other Poems / Idanre és más költemények*, 1967; *A Shuttle in the Crypt / Tolongás a sírboltban*, 1972) inkább az európai olvasóközönségnek szánt hagyományfeltáró, a régi afrikai világ kultúráját a világirodalomba bevezető költészetnek ítélve.

Soyinka az afrikai felszabadulási folyamat, az apartheid szóval címkézett déli afrikai fehér uralom felszámolásának egyik mérföldkövére reagál. Ugyanis Samora Machel egykori mozambiki államfő 1976. március harmadikán közzétett bejelentése szerint lezárták a Rhodéziával közös határt, utat engedve a felszabadulásért küzdő gerillacsoportok tevékenységének. A költemény alapvető irányultságát illetően erre a tényre fűződik fel a nyilvánvalóan súlyos ítéletet sugárzó, ámbar bonyolult modernista poétikai közegbe csomagolt véleménynyilvánítás.

Vagyis Soyinka költeményét aligha sorolhatjuk a hétköznapi realista politikai dicsókák körébe, a három részből álló poémát ezúttal is az afrikai tradicionalizmus gazdag folyondárjai fonják keresztül-kasul, amelyben persze a költő eredeti kultúrájának megfelelően a joruba folklór hagyományelemei kerülnek a középpontba.

A címadó és a vers folyamatában végighullámzó Ogun isten a joruba mitológia egyik központi figurája: a hiedelmek szerint az első földre érkezett ősi orisha, aki fém fejszéjével nyitott utat a többi földre érkező istenség, szellemlény számára. Mint a háború és a vas istene földi életében Ife első uralkodója volt. Hívei szerint benne él a napsugárzásban, szimbólumai a vaseszközök, a kutya és a pálmafa. Soyinka költeményében kétszer is felbukkan kovácsként az élő, működő kovácsműhely megjelenítése során (bár számos más művében is megtalálható). A másik középpontba kerülő emblematikus figurával, a nemzetalapító zulu Shaka királlyal párba állítva az afrikai hagyományos kultúra, illetve a régi afrikai történelem erejét hivatottak felmutatni képletes formában. Mégpedig szembehelyezve a kegyetlen diktatúrákat teremtő déli afrikai fehér föld- és hatalombitorlókkal. (Megjegyzendő, hogy Shaka alakját többek között egy másik versében is felidézi a költő Soyinka, lásd a *Szigidi* c. verset Tornai József fordításában, 1986)

Ugyanakkor a költői szerepvállalás sajátos áthallása, hogy Soyinka mintegy a nyugat-afrikai énekmondók (griot-k) módjára, akik egykor az uralkodók főtanácsadóinak is számítottak, vagyis egyfajta költő-váteszként, Ogun szerepébe helyezkedik bele, amint ez a poéma bizonyos elszólásaiból nyomon követhető.

Az *abibimañ* szó pontos értelme és eredete kideríthetetlen, bizonytalan források szerint vélhetően az akan, illetve twi nyelvben (Ghána) a *fekete nép földjét* jelenti. Tíz évvel e költemény megszületése után létrejött Ghánában egy tradicionalista színházi szervezet, amely az *Abibigromma* nevet vette fel. Nevük saját értelmezésükben: *abibi-*

man = Afrika, a fekete népek földje, *agro* = színészek, *mma*: gyermekek. Ez részben Soyinka poémájának széleskörű hatását mutatja, de visszafelé a szó értelmezésére is bizonyos fényt vet.

A Nobel-díjas nigériai költő, regényíró és legfőképpen színművek megalkotója, Wole Soyinka, amint majd minden irodalmi alkotásában, ezúttal is gazdagon merít az afrikai és főként a hagyományos joruba költészet stílusvilágából és formakészletéből. Elemzői a vadászközösségek költészeti formáját, az elbeszélői és lírai elemeket egyaránt magába foglaló *ijalá*-t jelölik meg fő mintájaként (egyik kritikusa egyenesen: *neotraditional ijala*-t említ), tehát azt a műfajt, amely az egész régi joruba népköltészetet átható műfaji csoport, az *oriki* (dicséző költészet) műnemébe tartozik.

Mi jellemzi ezt a folklórformát, pontosabban mi jelenik meg belőle Soyinka poémájában?

Az egyik ilyen sajátos verselem az a négy ismétlésben is felbukkanó joruba nyelvű ötsoros (Csata a csatában! // Ogun Shaka földjén vágat. // A csata elszabadult. // Ogun Shaka kezét rázza. // Mindenki a csatában.), amely afféle névdicséret (Shaka és Ogun tisztelgeté), és amely sajátos szerkezeti elemként pl. Nyugat-Afrika legismertebb hőseposzának, a Szungyatának különféle változataiban is megfigyelhető. Más kérdés, hogy ez az utóbbi, immár 800 éves gyökerekkel rendelkező és ma már történelmi azonosságtudatot is képviselő hőseposz, vagyis eme államalapítást feltáró szövegtípus körébe tartozó változatscsoport esetében a Szungyata manding királyt illető névdicsérek értelme erősen elhomályosult, ma már nem igen értelmezhető. (Egyes kritikusok e formulákat egyébként refrénnek minősítik, de ez a megjelölés formatanilag teljes egészében helytelen.)

Mindemellett egy másik szerkezeti elem is a hőseposzokkal állítható párhuzamba. Kétszer is felbukkannak a költeményben az alábbi verssorok:

*Verseny idején a szépség nem segíti a bajnokot.
Ellenállás idején az elefánt egymagában áll.
Vadászat idején az oroslán kegyelme szent.
Repülés idején a kócsag gúnyolja irigyeit.
A viták idején nem beszélünk Óvele
A hét útról. Ogun, aki jóváteheti a rosszat
Kiürítette a vértartályokat a mennyben,
Mégis szomjúság tombolt – Olvasom
Az ő vad szépsége fekete szemöldöke alatt,
Olvadtt bronz mélyén lángol,
Rögzült távolságokra helyezkedő szemei mögött –
És remeg!*

Meg kell, hogy jegyezzük, ilyen típusú makro-ismétlés csak az eposzokban fordul elő. Gondoljunk az Odüsszeiában arra, amikor a hazaérkező főhős Penelopének összefoglalja a vele történeteket az általunk kialakított terminológia szerint egy afféle *epikai összefoglaló*ban. De ilyen megoldással találkozunk a sajnos magyar nyelven hozzá nem férhető afrikai nyanga *Mwindo* eposzban is, ahol a főhős ugyancsak csodás és küzdelmes eseményekkel telt cselekménysort összefoglalva idézi fel a vele történeteket a nagynénjének hazatérését követően.

E sorokat azonban egy másik fontos formai-stiláris jelenség példaként is idézzük, mivel az első sorokban könnyedén tetten érhetők azok a parallelizmusok (formai és

tartalmi szempontból is párhuzamos mondatok), amelyek akár az ókori sumer költészetől kezdve máig a világ bármely népköltészetében megtalálhatók. E parallelizmusok mintegy annak a sokféle ismétléstípusnak egy magasabb fokozatát képviselik, amelyek egyébként ugyancsak behálózzák a joruba törzsi költészeti formaalkotás területén oly mélyen járatos Soyinka eme opusát és persze számos más művét is (emlékzetünk többek között az ugyancsak afrikai, pontosabban zulu nyelvű felkiáltásokra, amelyek helyenként a poémát megszakítják).

Bár az eddigiek is bőségesen igazolják azt az állításunkat, hogy Soyinka esetében, mint annyi más afrikai irodalmi alkotónál, a neofolklorizmus (saját elméleti tételünk szerint, mivel Európán kívüli és lényegében prehisztórikus, vagyis törzsi jellegű forrásokból való merítésről van szó, a neoetnologizmus) jelenségével állunk szemben, érdemes felfigyelnünk arra a többrétegű folklór-felhasználásra, amely egyrészt a természeti tájak leírásában, különféle hagyományos emberi környezetelemek felidézésében, másrészt a költői képek ún. érzéki anyagának, kötőszöveti elemeinek népi látás- és fogalmazásmódot felidéző kialakításában nyilvánul meg. *Neo-* abban az értelemben, hogy a modernista költészeti törekvéseknek megfelelően a teljes költeményre ráillik Szegedy-Mihályfalóvi Mihály találó kifejezése: az elénk táruló költői képek jó része egyképpen a *burkolt jelentésű metaforák* (homályos értelmű kifejezésformák) körébe tartozik.

*

Hadd egészítsük ki rövid verselemzésünket a jeles nigériai irodalmi alkotó életrajzána és műveinek ugyancsak rövid áttekintésével.

Wole Soyinka (1934) a nyugat-nigériai Jorubaföld egyik kisvárosában, Abeokútában született. Apja iskolai tanár, anyja a korai nacionalista mozgalmak egyik jeles szereplője volt. Anyai nagybátyja vezető szerepet játszott az oktatás fejlesztésében, unokatestvére a neves muzsikusk, Kuti Fela. Gyerekkoráról a magyarul is megjelent *Aké* című életrajzi regényében olvashatunk. Soyinka maga egyébként már jóval előbb olvasott, semmint hogy iskolába kezdett volna járni, az Ibadani Egyetemre kerülve pedig átélhette az afrikai kultúra önmagára találásának aranykorszakát. 1954-ben Angliába ment, és a Leedsi Egyetemen tanult. Ebben az időszakban írta első emblematikus műveit – lásd: a *Mocsárlakók* (*The Swamp Dwellers*, 1978) és az *Oroszlán és ékszer* (*The Lion and the Jewel*, 1978) c. drámákat, a *Telefonbeszélgetés* és az *Abiku* c. verseket –, amelyek azonnal az afrikai irodalom örök értékeivé váltak.

Soyinka 1959-ben, a függetlenség előestéjén visszatért Nigériába, és egy Rockefeller kutatási projekt keretében oktatott az Ibadani Egyetemen. Létrehozta a Maszkok c. színházi csoportot, amely bemutatta új darabját, az *Erdők táncát* (*A Dance of the Forests*, 1978). Ulli Beierrel megalapította a Mbari Írók Klubját. A *Black Orpheus* és később a *Transition* irodalmi folyóirat szerkesztője lett. 1962-ben Soyinka angol oktatóként tevékenykedett az Ile Ife-i Egyetemen, és 1965-ben hasonló posztot vállalt a Lagosi Egyetemen. Pályafutása során továbbra is tanított, és szervezett színházi csoportokat egyetemi környezetben, Nigériában és az Egyesült Államokban (Emory University és a Nevada University of Las Vegas).

Soyinka eleinte a négritude képviselője, de hamar szembefordul vele mondván, a tigris nem hirdetheti a saját tigrisségét (*tigritude*). (Tegyük hozzá, egy késői cikkében végül is megbékélt a Leopold Sédar Senghor és Aimé Césaire nevével fémjelezhető irodalmi törekvésekkel). Korai színdarabja, az *Oroszlán és az Ékszer* generációk, család-

dok és a párválasztás komédiája. Soyinka az afrikai írókkal ellentétben nem foglalkozik írásaiban ekkor a gyarmatosítás elleni harc problémáival. Viszont klasszikus (európai, ázsiai, amerikai) forrásokig visszanyúlva mindig, mint kritikusai állítják, a hagyományos joruba kultúrát állítja előtérbe. Mi több, mintegy *Ogun bhaktává*, a vas, a háború és az utak joruba istenévé nyilvánítja magát, akinek mítoszait az *Idanre* című hosszúversben és az *Ogun Abibimañ* című poémában juttatja kifejezésre. Eközben a hagyományokat és a modernitást egybefoglalja. Ogun, a vas istene egyúttal a repülőgépek és gépek istene, Sango, a mennydörgés istene egyúttal az elektromosság istene műveiben.

Soyinka zavarba ejtően, de mindig produktív módon ötvözi a miszticizmust és a társadalomkritikát, a klasszikus tragédiát és a realista részleteket. Jó példa erre a *The Road* (Az út, 1965) c. darabja, amelyben a hagyományos vallásosság, az emberi áldozatvállalás modern társadalmi környezetben tárul elénk.

Soyinka ugyanakkor évtizedeken át (akarva-akaratlanul) az országában zajló politikai élet részese vált. Fiatal éveiben *akarva* társadalmi és politikai aktivista. Rész veszi 1964-ben a nyugati-nigériai sztrájkban. 1965-ben letartóztatják egy kormányzati rádióállomás elfoglalása miatt. A nigériai polgárháború kitörésekor ismét letartóztatják, mert a háború megállítása érdekében találkozott biafrai vezetőkkel, és két évet töltött börtönben, nagyrészt magányos elzárásban, amelynek tapasztalatairól írta nevezetes börtönmemoárját (*The Man Dead / Az ember meghalt*, 1972) és sokat idézett verseskötetét (*A Shuttle in the Crypt / Tolongás a sírboltban*, 1971).

A biafrai háború sok nigériai irodalmi karriert megakasztott. Achebe két évtizeden keresztül nem írt újabb regényt, ellenben Soyinka erőteljesen politizálódott. Nem véletlenül a „felháborodás” a harmadik kifejezés összegyűjtött esszéinek címében (*Art, Dialogue and Outrage / Művészet, párbeszéd és felháborodás, esszék*, 1988). *A Madmen and Specialists* (Bolondok és specialisták, 1971) című és a háborúról szóló színdarab pedig a mély keserűség kifejeződése. Mindezek hatására a politikai szatíra jegyében írja meg második regényét (*Season of Anomy / A fékevesztettség évada*, 1973), amely a nigériai korrupcióról rántja le a leplet, miközben ókori mitológiai elemeket is beépít a regény szövetébe. A regény tömeges erőszakos jelenetei félelmetesen előre vetítik Ruanda vagy Darfur eseményeit.

Soyinka igen szoros kapcsolatba lépett a Népi Megváltó Párttal (People's Redemption Party), és 1983-ban kiadta *Korlátlan Felelősségű Társaság* (Unlimited Liability Company) címmel a politikai vádak megfogalmazó dalok albumát, a szatíra hegyére tűzve Shehu Shagari rezsimjének korrupcióját.

Eközben ezekben az években vezette az Ibadani Egyetemen a Gerilla Színházi Csoportot, amely afféle „vadászpuska” módjára rövid rögtönzött szatirikus jeleneteket adott elő, nyilvános helyeken, utcákon, piacokon, autóparkolóknál. A céltáblák Nkrumah vagy Banda diktatúrái. Ezekből a vázlatokból épült aztán fel Soyinka újabb műveinek sorozata, amely már a *Kongi szüretével* (1967) megkezdődik, és folytatódik a *Koldusoperával* (1877), *Az óriások játékával* (1984) és a *Ziának szeretettel* (1992) c. darabban. Soyinka egy újabb darabjában (*The Beatification of Area Boy / Az utcafiú boldoggá avatása*, 1993) azt tárja fel, a kicsi világi gengszterek hogyan fonódnak össze a felső afrikai vezetők elitvilágával.

Az Afrika legjelentősebb költőjének és dramaturgjának tartott Soyinka azonban persze nemcsak a politikai szatíra képviselője. Kritikusai szerint az alkotó képzelete megújult az 1970-es és 1980-as években, miközben visszatért a gyarmati múlthoz,

amelyet eddig nem vett figyelembe művei témájaként. *Death and the King's Horseman* (A halál és a király lovasa, dráma, 1975) c. művében, amely legnevezetesebb és legtöbbet tanulmányozott alkotása, egy 1940-es történelmi eseményre épül. Soyinka figyelmeztette nézőit, olvasóit, hogy a művében nem kulturális konfliktus, hanem metafizikus válság fejeződik ki azzal, hogy a király lovasa rituális öngyilkosságot követ el a király halálakor, és ezzel tragédiát hoz családjára és közösségére.

Soyinka két jelentős prózai művében a saját gyermekkorának emlékiratát (*Aké*, 1981) és az apja generációjának regényét (*Isara*, 1989) alkotja meg. E művekben a nigériai alkotó visszatér a keresztény kezdetekhez, mielőtt még Ogun híve lett volna. Mindkét könyv egyszerű világot ábrázol, amikor lehetséges volt (még) a hitelesség és a szolidaritás, és a politikai akció konkrét és tiszteletbeli eredményeket hozott. E művek hangvétele nem nosztalgikus, de nem is vitriolos. Az ihlet egy adott hely és a család szeretetéből fakad. Az *Aké* talán inkább emlékirat, az *Isara*, amely ugyan apja és generációja világát idézi fel, inkább regény. Ezt az is aláhúzza, hogy utóbbiban a szereplők nevei kitaláltak, és az ábrázolás módja szigorúan elkerüli a tényszerű pontosság bármiféle lehetőségét.

Soyinka három regénye egyfajta generációs sorozatot képez, mindegyikben a központi kérdés: mi legyen a nemzet. A *Tolmácsok*-ban az azonos nevű szereplők megőrzik távolságtartásukat az őket körülvevő korrupciótól. A *fékevesztettség évadá*-ban Aiyéro emberei, akik nem nevezik meg magukat, idealizált eszméket képviselnek a katasztrófa erőivel szemben. Az *Isara*-ban egy nemzedékkel korábbi világ rajzolódik elénk, az Ilesha-i Szent Simeon Oktatószemináriumban tanultak ex-III-snek hívják magukat, és egyszerre képesek Isara városa szellemi középpontját megalkotni, elképzelni és így létrehozni azt az új nemzetet, amelyhez tartoznak.

Soyinka két további önéletrajzi kötetet tett közzé, az *Ibadan – „Penkelemes” évek*-et (1994) és a *You Must Set Forth at Dawn* -t (Hajnalban kell elindulni, 2006). Ezekből kritikusai szerint az derül ki, hogy a világhírű író saját személyiségét tekintve az integritás és a lázadás furcsa keveréke, egyszerre örült és bátor. Az a mód, amellyel szándékosan a nemzeti és kontinentális történelem középpontjába állítja saját magát, megkülönbözteti őt más önéletrajzíróktól.

Soyinka a költő ugyanakkor prófétaként szólal meg. Görög klasszikusokkal és mai elnökökkel kezét szorítva. Homályos értelmű metaforákkal telezsúfolt stílusa szinte robbanásra készen zúdul olvasójára. A neves igbo kritikus, Chinweizu nyelvezetének nehézkedése okán euro-modernistának nevezte Soyinkát. Soyinka viszont új-tarzanistáknak kritikusait.

A kiemelkedő jelentőségű irodalmi alkotóművésznek az 1990-es években ismét száműzetésbe kellett mennie, miután elítélően nyilatkozott Sani Abacha diktatúrájáról. Nigéria szenvedése a függetlenség óta „hiábovaló váltságdíj” írta Soyinka egy cikkében: Egyelőre úgy tűnik, hogy semmilyen áldozat nem fog véget vetni ennek. Soyinka mindazonáltal verhetetlenül folytatja ellenzéki kampányait.

Tóth Endre: Cím nélkül, 1982–1985 (akril, festékszóró, papír 119×100 cm)